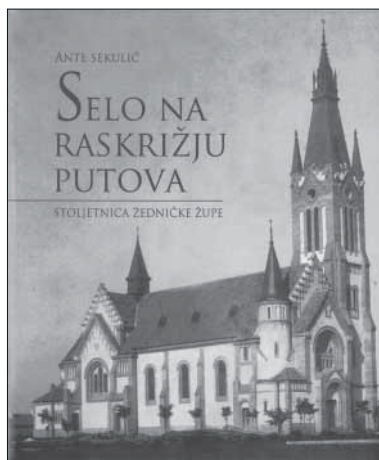

Ante Sekulić, *Selo na raskrižju putova : stoljetnica žedničke župe*, Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, Subotica 2011., 147 str.

Već u *Proslavu* monografije o crkvi u Žedniku može se osjetiti koliko je pisac dr. sc. Ante Sekulić vezan za svoje „misto“ (str. 7), jer ističe kako je s ljudima žedničke župe sv. Marka dijelio radosti i žalosti, strahove i nade, kliktaje pri rođenju i jauke kraj grobova, pa se sa strahopoštovanjem obraća mjestu u kojem je proveo najljepše i najpotresnije dane svoga života – djetinjstvo i mladost, ali u mjestu u kome je ostavio svoje mile i drage.

Žednik, koji se nalazi južno od Subotice, smješten je na raskrižju putova Subotica–Petrovaradin i Bajmak–Čantavir, i oduvijek je bio vezan za „bunjevačku metropolu“ – Suboticu. O nastanku imena mjesta, Sekulić u prvo-me poglavlju *Pristupne misli* (str. 9-11) iznosi tri tumačenja: prvo, da je mjesto dobilo ime po bunaru s đermom koji se nalazio na raskrižju putova, gdje su „žedni“ putnici namjernici zastajali da se napiju vode; drugo, uz carski put je bilo dosta stabala topola koje su se sjekle da bi se „kopale načve“; i treće, mađarski pisci drže da je Načvin izvedenica iz mađarskog „Napfény“ (sunčev sjaj). Pod imenom Negyven prvi puta se spominje 1330. u darovnici kralja Roberta, kojom ga ovaj dariva subotičkoj tvrđavi, a 1458. Napfény je mjesto u Bačkoj županiji. Na zemljovidu iz 1789., na raskrižju putova ubilježeno je svratište „Wirthaus Žednik“, oko kojega se u XVIII. stoljeću počeo razvijati Stari Žednik.

U sljedećem poglavlju – *Značajke ljudi i njihova života u žedničkim oranicama* (str. 13-29) – autor daje anali-

zu životnih prilika kod Bunjevaca od početka XVI. stoljeća, do bunjevačke svakidašnjice sredinom XX. stoljeća. On ističe „bunjevačku skromnost“, ali ukazuje i na odvažnost kada je u pitanju opstanak u bačkoj ravnici. Njegova analitika je puna zanosa kada govori generalno o izgledu Bunjevca koji pripada dinarskom tipu čovjeka, iz kojeg izvire najljepše osobine – počevši od čestitosti do postojanosti, od iskrenosti do vjernosti, da bi nastavio u metaforičnom stilu kada priča o Bunjevcu i zemlji nad kojom se sagiba, koju miluje dok ore, kopa, baca sjeme ili sakuplja plodove. On iscrpljuje zemlju, ali i ona njega, on je njen čuvar, ali je čuvar i svog imena i običaja, on je onaj koji ne teži novinama, ali se odupire nasrtajima tuđinca... Zato sa sjetom zaključuje da je povijest bačkih Bunjevaca rijetko bilježila trenutke radosti, a da su teškoće i pogibelji njeni vjerni pratitelji.

Pisac naglašava vezu bunjevačkog življa i franjevaca, ističući da franjevci nisu bili samo duhovni pastiri Bunjevaca, već su bili na čelu seoba u Bačku krajem XVII. stoljeća, a u novoj domovini preuzimaju i skrbničke djelatnosti,

pa u XVIII. sve do polovice XIX. stoljeća objavljuju knjige u Budimu, Baji, Kalači i Subotici radi podizanja i jačanja bunjevačkog intelektualnog naraštaja.

Žedničani su odvajkada bili zaljubljeni u svoju zemlju i domove. Za vrijeme Marije Terezije uređeni su odnosi između feudalnih gospodara i kmetova, a Kraljevska komora pomagala je seljake olakšicama, pa je poljoprivreda napredovala. Nakon što su 1848. ukinuti feudalni odnosi u Austriji, žednički poljodjelac će napraviti znatan iskorak u pravcu napretka poljoprivredne proizvodnje. Uz zemljoradnju, na žedničkom području Bunjevci se bave i stočarstvom.

Kroz organizaciju života, Sekulić na indikativni način prikazuje obiteljski život žedničkih Bunjevaca, koji počiva na trijadi: obitelj, rad i slava Bogu. To je sinonim za patrijarhalnu obitelj koja je zalag sigurnosti, unutarnje povezanosti i opstojnosti koju je donijela iz svoje stare domaje. Dok je u rad na salašu i njivama prodiralo novo (način obrade zemlje, oruđa, pomagala), u obitelji su se uporno čuvali stari odnošaji koji su opstajali stoljećima, sve do sredine XX. stoljeća.

Na popularni način Sekulić opisuje nastanak i razvoj salaša u poglavlju *Salaši naši žednički* (str. 25-29). Prve nastambe bile su zemunice koje su podizane na njivama, na mjestima gdje nije bilo podzemnih voda, a kasnije su građene i iznad zemlje. Osim njih, korištena su i privremena skloništa „bunje“ i „kolibe“. Za bačke Bunjevce salaši su značajni stambeni objekti. Salaš predstavlja ukupnost zgrada na posjedu kojeg čine: stambena zgrada, staja, svinjci, šupe i koševi (čardaci), bunar (s đermom), krušna peć. U užem smislu salaš je stambena zgrada u kojoj stanuje obitelj. Udaljenost od grada te raskvašeni

zemljani putovi utjecali su na učestalost posjeta crkvi salašara, odlasku djece na vjeronauk, obilazak svećenika bolesnika na salašu... Unatoč tomu, Bunjevci su bili dobri vjernici koji su zajednički organizirali molitvene obiteljske skupove.

U poglavlju *Božji dom na raskrižju zajedničkih putova* (str. 31-47) pisac opisuje povijest gradnje crkve sv. Marka. Potreba za crkvom proizašla je iz porasta brojnosti stanovništva i težnje puka rasutog po naseljima i salašima, koji je tražio dušobrižničku skrb. Crkva je građena 1906.-1909. u neogotičkom stilu, pomiješanim s romaničkim. Izvedbu radova obavila su braća Veco i Feliks Lulić, a posvećena je na Cvjetnicu 1911. Vjernici su sami uredili unutrašnjost crkve. Na području župe (Đurđin, Zobnatica, Žednik te dijelovi Verušića i Pavlovca, koji su izlučeni od subotičke župe sv. Terezije Avilske) u vrijeme njenoga formiranja živjelo je oko 6.000 duša. Prvi upravitelj župe bio je svećenik crkve sv. Terezije Pajo Vidaković (1911.-1913.), koji je izlazio u Žednik na službu, a nakon što je 1913. izgrađen župni dvor, novi upravitelj i prvi župnik bio je Beno Hegediš, koji je službovao do 1917. Njega je naslijedio Josip Zvekanov (1917.-1919.).

Posebno mjesto u tekstu monografije o Žedniku zauzima poglavlje *Župa i župnik do sredine XX. stoljeća* (str. 49-61). U ovome burnom vremenu ratova te nestanka i nastanka država župu je vodio Petar Evetović. On je u međuratnom razdoblju iskoristio mogućnosti za rad s pukom i školama, pa se u Žedniku osjećao snažni duhovni život kroz razne vjerske manifestacije: proslava 1900 godina od Kristove smrti, podignuta su dva oltara – oltar Presvetog Srca Isusova, oltar sv. Antuna, izrađen je kip sv.

Josipa, pokrenute su podružnice „Dobrotvorne zajednice Bunjevaca“ i „Dobrotvorne zajednice Bunjevaka“, ženski svijet je formirao „Marijinu kongregaciju“, izvršena je obnova krova crkve, a slikar Martin Džavić je 1936. oslikao crkvu. U vrijeme rata, „dobri župnik“ nije padao u krajnost, ostao je uvjeren da je svećenikova dužnost „biti svima sve“. U ranu jesen 1944. na područje žedničke župe došle su ruske trupe koje neće ostaviti pozitivan dojam, jer je nedoličnom ponašanjem ruske vojske naročito bio izložen ženski svijet. Nakon što je poslije rata socijalistička vlast oduzela crkvi dobar dio posjeda, ukinula vjeronaučnu obuku, zabranila crkvene javne manifestacije i ukinula katoličke udruge, zdravlje župnika Evetovića počelo je slabjeti, da bi početkom studenog 1950. doživio srčani udar od koga se nije oporavio. Umro je 12. prosinca 1950.

Na inventivan način pisac obrađuje poglavlje *Žednička župa u razdoblju poslije 1950. godine* (str. 63-70). O životu žedničkoga puka kao i o događajima u župi, pisao je svećenik Franjo Vujković. On je svojim rukopisom „Povijest župe“ omogućio i Anti Sekuliću da prenese na svjetlo dana događaje iz života župe. Vujković je izabran za župnika 12. prosinca 1950., dok je izdržavao nepravедnu kaznu, poput mnogih svećenika, u srijemsko-mitrovačkom kazneno-popravnom domu. Odmah poslije puštanja na slobodu, 8. siječnja 1951., stigao je u žedničku župu. Vjernici su gajili blagu uspomenu na prečasnog Petra Evetovića, ali su zahvaljivali Bogu što im je opet dao uzornog, pobožnog, predanog i savjesnog svećenika, koji je ojačao vjersku djelatnost. Kako je Žednik ostao bez kapelana, a poslije i bez

orguljaša, a nametnulo se i pitanje vjeronaučne obuke, župnik je u Subotici i s poglavaricom časnih sestara Naše gospe Anđelinom Kujundžić sklopio ugovor o dolasku sestara u Žednik. One su došle 17. rujna 1952. i otpočele značajnu djelatnost koja se očitovala kroz rad u sviranju, pjevanju, držanju vjeronauka, obilježavanju značajnih blagdana, uređenju crkve i crkvenih prostora, vođenju gospodarstva.

U poglavlju *Običaji žedničkog puka prožeti vjerom i dobrotom* (str. 73-95) autor ističe kako Bunjevci obiluju brojnim običajima te ih detaljno opisuje. Posebnu pozornost posvetio je predbožićnim (navlastito matericama – blagdanu bunjevačkih majki, te skromnijim ocima) i božićnim običajima, a opisao je i korizmene svetkovine, zatim za Jurjevo (Đurđevo) te običaje vezane za sv. Marka, zaštitnika žedničke župe. S puno ljubavi opisao je i žetelačke dane, dao odgovore tko su bandaš i bandašica te risari i risaruše, kako se od završnog obiteljskog žetvenog slavlja, od kućne svečanosti, razvila javna opća bunjevačka proslava svršetka žetve – dužijanca.

Uvodni dio poglavlja *Redovnice u životu župe* (str. 107-113) predstavlja is-povijest Franje Vujkovića iz koje se vidi kako su došle redovnice Družbe sestara Naše Gospe u Žednik. Iz žedničke župe poniklo je nekoliko svećenika (Blaško Dekanj, Franjo Davčik, Nikola Dulić i brat mu fra Željko Dulić) i časnih sestara (s. Mirjam /Đula/ Pandžić i s. Priscila /Jelena/ Bukvić).

U poglavlju *Župa poslije 1968. godine* (str. 115-128) autor ističe vrlin svećenika koji su služili u Žedniku poslije odlaska Franje Vujkovića u crkvu sv. Terezije Avilske u Suboticu: do-

maćega sina Blaška Dekanja, koji je u župu došao na dan sv. Franje Asiškog 4. listopada 1968., zatim vrijednoga Vendelina Shmidta, koji je župnikovao 1969.-1972., te Antuna Miloša koji će u župi djelovati do 2001., za čijega župnikovanja prestaju s djelovanjem redovnice Družbe Naše Gospe u Žedniku. Naslijedio ga je Željko Šipek koji je pokazao ljubav prema djeci, mladima, starima i bolesnima, a dokazao se kao veliki neimar koji je opremio zimsku kapelu oltarom, tabernakulom i stolcima. Podigao je špilju u čast Lurdske Gospe, ponovno uveo „zornice“, osmislio obiteljske tribine, književne večeri i napravio još jedan iskorak u radu povezujući svoje katoličke vjernike s pravoslavnim vjernicima u Novom Žedniku.

U poglavlju *Osobna i obiteljska imena u žedničkoj župi* (str. 131-138) autor je iz matičnih knjiga rođenih i umrlih, koje su uvedene 1913., zabilježio sva muška i ženska bunjevačka imena te najčešća prezimena.

Dodajmo još da je knjiga bogato ilustrirana fotografijama i preslicima dokumenata, da se na koncu donosi *Pogovor* (str. 143-144) koji potpisuje vlč. Andrija Anišić, a knjiga sadrži još i kratku informaciju o autoru (str. 145).

Tomislav Bogner

Đuro Rajković, *Prilozi za istoriju bibliotekarstva u Petrovaradinu*, Gradska biblioteka u Novom Sadu, Novi Sad, 2011., 204 str.

Monografije o kulturnoj povijesti pojedinih mjesta u Vojvodini ne susreću se toliko često, a napose ako je njihov značajan segment i povijest lokalnih

Hrvata. Još rjeđe zatičemo knjige koje detaljno obrađuju pojedine kulturne aspekte i djelatnosti u manjim sredinama. Rekli bismo da su u pitanju usko specijalističke povijesti. Upravo takva je knjiga Đure Rajkovića *Prilozi za istoriju bibliotekarstva u Petrovaradinu*. Petrovaradin, koji je najčešće tema radova koji se bave vojnom i općom poviješću, prikazan je ovoga puta kroz dio kulturne povijesti i baštine.

Đuro Rajković (1937.-2012.), glazbenik, profesor Muzičke akademije, pijanist, dugogodišnji orguljaš i zborovođa u župi Uzvišenja svetog Križa u Petrovaradinu, učenik, suradnik i najbolji poznavatelj života i rada Stanislava Prepreka, u ovoj nam knjizi prikazuje povijest petrovaradinske knjižnice, koristeći izvornu građu, zapisnike sa sjednica, interna bibliotečna izdanja, prepisku, dokumente, pojedine novinske članke, stare fotografije i razglednice. Knjiga ne obrađuje sustavno čitavu povijest bibliotekarstva u Petrovaradinu i okolici – iz starijeg razdoblja do Drugoga svjetskog rata donosi ono što je najvažnije, a glavni fokus interesa odnosi se na dio poratnog razdoblja, napose na razdoblje od 1953. do 1963. godine, vrijeme za koje autor posjeduje najviše građe, a u isto vrijeme to je i razdoblje kada je knjižničar bio Stanislav Preprek koji je preporodio ovu ustanovu i s krugom mladih ljudi – entuzijasta oko sebe, među kojima je bio i autor Rajković, doveo do procvata kulturnog života u Petrovaradinu tih godina.

Knjiga se sastoji od nekoliko poglavlja. Umjesto predgovora, na početku knjige (str. 5-6) nalaze se riječi zahvalnosti autora osobama i institucijama koje su posredno ili neposredno pomog-